

Πράσινος λαϊκισμός. Σχόλια για την ανάπλαση του Άξονα της Αριστοτέλους

Λέανδρος Ζωίδης - 15/07/2024

Εικόνα Εξωφύλλου: Εικόνα από την πρόσφατα δημοσιευθείσα τροποποιημένη μελέτη ανάπλασης του Άξονα της Αριστοτέλους

Το παρόν κείμενο διατυπώνει ορισμένα σχόλια με αφορμή την πρόσφατα δημοσιευθείσα στον τύπο οριστική μελέτη για την ανάπλαση του μνημειακού άξονα της Αριστοτέλους στη Θεσσαλονίκη και τις αντιλήψεις της μελετητικής ομάδας και της κριτικής επιτροπής του διαγωνισμού, αλλά και τις παρατηρήσεις που εκφράστηκαν από συναδέλφους και πολίτες.

Είναι θετικό το ότι η μελετητική ομάδα πραγματοποίησε αλλαγές στη βραβευθείσα πρότασή της σύμφωνα με τις παρατηρήσεις των αρχιτεκτόνων του δήμου της Θεσσαλονίκης αλλά και την αρθρογραφία συναδέλφων. Η εγκατάσταση των προβληματικών σταθερών στεγάστρων με ευρηματικές πτυσσόμενες ομπρέλες, αλλά και η αφαίρεση των φοινίκων, είναι κάποια, αν και λίγα, θετικά βήματα. Από την παρουσίαση, ωστόσο, της τροποποιημένης μελέτης προκύπτουν τα ακόλουθα ερωτήματα:

Εφόσον, στην επονομαζόμενη από τους μελετητές «Κεντρική Πλατεία», την απόληξη δηλαδή του άξονα στη

θάλασσα, τα δέντρα τοποθετούνται σε απόσταση από τις όψεις των κτιρίων για να μην παρεμποδίζουν τη θέασή τους, γιατί δεν συμβαίνει το ίδιο και στον άξονα πάνω από την οδό Μητροπόλεως, όπου μάλιστα οι οικοδομές στην πλειονότητά τους είναι μεσοπολεμικές και με ιδιαίτερο αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον; Δεν απασχολεί τους μελετητές η διατήρηση της αίσθησης του πολεοδομικού συνόλου, συνεκτικό στοιχείο του οποίου είναι οι στοές;

Εικόνα από την πρόσφατα δημοσιευθείσα τροποποιημένη μελέτη ανάπλασης του Άξονα της Αριστοτέλους

Ίσως τα σοβαρότερα ερωτήματα σε σχέση με τη δρομολογούμενη ανάπλαση προκύπτουν από την επιλογή να γίνεται η κίνηση των πεζών στο κεντρικό μέρος του άξονα. Ο περίπατος, σε αντίθεση με ό,τι συμβαίνει στην υφιστάμενη κατάσταση, κινδυνεύει να είναι κοινότοπος και όχι ευχάριστος. Όπως αναφέρει και ο καθηγητής Νίκος Καλογήρου, από τους εγκυρότερους μελετητές της ιστορίας της Θεσσαλονίκης και με σπουδαίο αρχιτεκτονικό έργο, οφείλουμε να σεβαστούμε την κεντρική νησίδα στον άξονα, σχεδιασμένη από τον Εμπράρ, εφόσον αντιμετωπίζουμε τον χώρο ως αξιόλογο πολεοδομικό σύνολο.

Ο άξονας της Αριστοτέλους είναι σχεδιασμένος ώστε η κίνηση να γίνεται είτε κάτω από τις στοές, είτε έξω και δίπλα από αυτές, και όχι στο κέντρο του άξονα. Σε ένα τόσο κεντρικό και πολυσύχναστο σημείο, είναι πολύ πιο λειτουργικό και ευχάριστο η κίνηση να διανέμεται σε δύο τμήματα. Ερώτημα προκύπτει σχετικά με το τι θα γίνει κάτω και δίπλα από τις στοές, σύμφωνα με την πρόταση: ο χώρος θα είναι ιδιαίτερα πρόσφορος για τραπεζοκαθίσματα, μια πρακτική στην οποία έχουμε ιδιαίτερη ροπή. Εφόσον η κίνηση θα εξοβελιστεί αμήχανα στον κεντρικό άξονα και μακριά από τις στοές, μια πολύ πιθανή εξέλιξη είναι η κατάληψη του χώρου των στοών και μεταξύ των στοών και των δέντρων από τραπεζοκαθίσματα.

Πέρα από θέματα λειτουργικότητας, εμπειρίας και προσβασιμότητας, προκύπτει και το θέμα του χαρακτήρα του εμβληματικού αυτού άξονα, ο οποίος εκφυλίζεται από τη βραβευθείσα πρόταση σε κοινό πεζόδρομο με εκατέρωθεν δεντροστοιχίες, ο οποίος θα μπορούσε να αποτελεί μια συνηθισμένη ανάπλαση σε οποιαδήποτε ελληνική κωμόπολη ή σε κάποιο απρόσωπο και άξενο προάστιο, κάτι αναμενόμενο όταν εφαρμόζονται εμμονικά και παντού οι ίδιες έτοιμες και απαίδευτες συνταγές «βιοκλιματικών αναπλάσεων», ανεξάρτητα από τη φύση του κάθε θέματος. Το σημαντικότερο χαρακτηριστικό του άξονα της Αριστοτέλους είναι το άνοιγμα και η θέα προς τη θάλασσα. Η θέα της θάλασσας με τον επιβλητικό Όλυμπο στο βάθος είναι εντυπωσιακή, και αποτελεί ένα από τα στοιχεία που καθιστούν την πόλη μοναδική. Ελάχιστες ιστορικές μεγαλουπόλεις έχουν τέτοια σχέση με τη θάλασσα. Στον άξονα της Αριστοτέλους εισπνέει κανείς άφθονο

θαλασσινό αέρα και δροσίζεται από αυτόν, κάτι στο οποίο συμβάλλει το καθαρό μεγάλο άνοιγμα στο πλάτος του. Είναι πραγματικά τόσο δύσκολο σε αυτή τη χώρα, να σκεφτούμε τρόπους βιοκλιματικής αναβάθμισης που να σέβονται τα συγκριτικά πλεονεκτήματα και την πολιτιστική κληρονομιά του τόπου;

Η συνθετότητα και η δυσκολία στην αρχιτεκτονική βρίσκονται κυρίως στη συνδιαλλαγή με τη μνήμη και την πολιτιστική κληρονομιά, κάτι που φαίνεται να αγνοούν ακόμη και καταξιωμένοι αρχιτέκτονες, το έργο και ο προβληματισμός των οποίων δυστυχώς δεν περιλαμβάνει επιτυχή σχεδιασμό εντός αστικού ιστού και σε ιστορικούς τόπους, ο οποίος προϋποθέτει συνθετότερη πνευματική εργασία και περισσότερη γνώση και ευαισθησία. Συχνά οι μελέτες που διαφημίζονται στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης προβάλλουν με εικόνα και ατάκες μόνιμα τη συνταγή της αύξησης του πρασίνου και των δέντρων, η οποία σε πολλές περιπτώσεις μπορεί να είναι ενδεδειγμένη. Η αρχιτεκτονική και το περιβάλλον ωστόσο απεχθάνονται τις έτοιμες συνταγές και τους απόλυτους και καθολικούς κανόνες και τούτο συνιστά μια ενδιαφέρουσα ιδιαιτερότητα που, εφόσον υπάρχει ένα επίπεδο παιδείας στους αρχιτέκτονες, θα έπρεπε να εμπνέει.

Ζήτημα προκύπτει επίσης και με την επιλογή των μελετητών για την ανακλαστική επιφάνεια που εκπέμπει δροσιτικούς υδρατμούς στο κάτω μέρος της πλατείας. Οι διαστάσεις αυτής της επιφάνειας (57X19 μέτρα) είναι υπερβολικές και ο στόχος φαίνεται να είναι περισσότερο ο εντυπωσιασμός παρά ο δημόσιος χαρακτήρας της πλατείας. Σύμφωνα με τον Καμίλο Σίτε, Αυστριακό αρχιτέκτονα του τέλους του 19ου αιώνα και ιστορικό μελετητή των αρχαίων και μεσαιωνικών ευρωπαϊκών πλατειών, ο κεντρικός χώρος της πλατείας -χώρου που έλκει την καταγωγή του από την αρχαία αγορά- είναι σημαντικό να μένει κενός και να αποδίδεται με αυτό τον τρόπο στον χρήστη. Ο κενός χώρος μπορεί να χρησιμοποιηθεί με περισσότερους και πιο δημιουργικούς τρόπους από τη μάλλον προκαθορισμένη χρήση της ανακλαστικής επιφάνειας των υδρατμών, που όσο και να καταφέρει να επιτρέψει τη χρήση της για παιχνίδια και συναυλίες, ο δημόσιος χαρακτήρας της πλατείας και η ασφάλεια σε αυτήν δεν φαίνεται να διασφαλίζονται. Έχει διατυπωθεί επίσης από ειδικούς, ότι η θέση της εγκατάστασης αυτής, που βρίσκεται τόσο κοντά στη θάλασσα, δεν δικαιολογεί την ανάγκη κατασκευής της. Ίσως η ανακλαστική αυτή επιφάνεια είχε μόνο νόημα ως μια εφήμερη, εύκολα αποσπώμενη και αναστρέψιμη κατασκευή, όπως τα σκηνικά σε μια θεατρική παράσταση (π.χ. τα καλοκαίρια του 18ου αιώνα όταν οι Ρωμαίοι γέμιζαν την Piazza Navona με νερό -μόνιμη κατασκευή σε καμία περίπτωση).

Τα δόγματα που εκφράζονται με τη μορφή σλόγκαν και ατάκας, π.χ. «δέντρα παντού», τείνουν κάποιες φορές να φέρνουν αποτελέσματα που στην πράξη δεν διαφέρουν πολύ από την ενεργειακή αναβάθμιση ιστορικών κτιρίων με εξωτερική θερμομόνωση, αγνοώντας τις ποιότητές τους, και άλλες παρόμοιες νεοελληνικές πρακτικές. Το ζήτημα είναι η βιοκλιματική αρχιτεκτονική, όπου εφαρμόζεται, να μην υπονομεύει ούτε πολιτιστικές αξίες ούτε τις βασικές ανθρώπινες ανάγκες και τον χαρακτήρα του περιβάλλοντος. Η αρχιτεκτονική είναι η επιστήμη και τέχνη που συνδιαλέγεται με τον χώρο όπου επεμβαίνει, εμπεριέχει γνώση από πολλά πεδία που τη συνδυάζει με υψηλή ευαισθησία. Η κατανόηση και ο σεβασμός στην ιστορική αρχιτεκτονική, ως γνωστόν, ανοίγει νέους ορίζοντες στον περιβαλλοντικό σχεδιασμό. Η σύγχρονη ελληνική αρχιτεκτονική δείχνει να έχει ξεχάσει τα παραπάνω, να είναι απόλυτη και δογματική, να μην σέβεται τον χώρο και τον χρόνο, αλλά να νοιάζεται μόνο για την εύκολη προβολή των δημιουργών της και την εναρμόνισή της με επικρατούντα δόγματα που απηχούν τα νεοελληνικά ήθη. Και πάνω από όλα η πεμπτουσία του ρόλου της αρχιτεκτονικής, η σχέση του σχεδιασμού με την ποιότητα της ζωής μας, είναι εδώ και καιρό ανύπαρκτη.

Αντιμετώπιση ιστορικών αξόνων με στοές στο Μιλάνο (μια ευρωπαϊκή πόλη γνωστή για το άφθονο πράσινο και τα σύγχρονα βιοκλιματικά κτίρια)